

etnisten ja uskonnollisten tekijöiden merkityksestä alueen historian kannalta. Valitettavan usein lähteenä käytetään kuitenkin kaikkea muuta kuin sitä tutkimusta, joka määritelmällisesti asettaa tavoitteekseen näiden kysymysten selvittelyn. Tästä syystä nyt käsillä oleva suomenkielinen teos puoltaa paikkaansa myös laajemman yleisön käytössä.

Hieman harmittavana seikkana on todettava, että runsaat typografiset virheet ja epäjohtonmukaisuudet häiritsevät jonkin verran lukukokemusta. Varsinaisesti haittaa näistä ongelmista on tosin vain alun muutamassa artikkelissa, joissa alaviitteiden virheellinen numerointi ja viitteiden näin ollen virheellisiksi muuttuneet keskinäiset viittaussuhteet voivat johtaa väärinkäsityksiin. Kirjoitusten tai artikkelien nimeäminen esseiksi herättää muutamia kysymyksiä, sillä yhteyttä varsinaisesti kirjallisen esseistiikan kanssa on vaikea nähdä. Termi esse lienee kui-

tenkin ymmärrettävä tässä niin, että vaikka kirjoitukset täyttävät tieteellisen artikkelin muodolliset vaatimukset, on niiden yleisö ajateltu tieteenalakohtaista laajemmaksi. Lisäksi kirjoittajille on sallittu myös selkeämpi henkilökohtainen ote. Esimerkiksi Nuorluodon pohdinta omasta tutkijapositionaan on melko harvinainen kielitieteen piirissä.

Perinteisistä tieteellisen kirjoittamisen traditioista poikkeava ote näkyy myös esimerkiksi Torstin ja Berglundin teksteissä, sillä he eivät tyydy vain toteamaan, vaan alentuvuuteen sortumatta heillä on myös viestinsä Balkanin niin paikallisille kuin kansainvälisillekin toimijoille. Lisäksi Škiljanin ja Brunnbauerin kirjoitukset muistuttavat meitä siitä, että kummalliset kielikäsitteet ja pseudotieteellisten alkuperäteorioiden suosio ei rajoitu pelkästään Balkanille, vaan ovat todellisuutta myös Suomessa.

Max Wahlström

Kaukasuksen ongelmakentät

Thomas de Waal: *The Caucasus. An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Kaukasus on vaikeimpia eurooppalaisia ongelmapiireitä. Konfliktteihin vaikuttavat syväiset historialliset, etniset, uskonnolliset, suurvaltapolitiittiset ja muut tekijät. Vaatii alueen historian ja nykypäivän hyvää tuntemusta ja myös uskallusta ryhtyä kirjoittamaan tästä monitahoisesta problematiikasta. Härkää on nyt tarttunut sarvista jo aikaisemmin Tšetšeniasta ja Vuoristo-Karabahista kirjoittanut brittitutkija Thomas de Waal, joka – todettakoon jo tässä – on onnistunut hyvin näiden monimutkaisten taustojen ja niiden vaikutusten selvittämisessä. Kirjoittaja on vaatimaton: kysymyksessä on täysipainoinen

tutkimus, ei pelkkä johdanto alueen ongelmiin. Tekijä keskittyy kirjassaan eteläiseen Kaukasiaan, joten tässä suhteessa kirjan otsake ei ole aivan täsmällinen. Kirjoittaja selvittää keskitetysti alueen maantiedettä, etnisiä ja uskonnollisia olosuhteita kautta historian ja luo katsauksen vieraiden sivilisaatioiden ja maantunkeutujen vaikutukseen, suurvaltojen suureen peliin, jonka jalkoihin alueen pienet kansat usein joutuivat. Venäjän pitkään kestänyttä valtakautta käsitellessään de Waal näkee tsaarinvallan muuttaneen suhtautumistaan alueeseen ja toimintatapojaan kulloisenkin hallitsijan mukaan. Neuvosto aika vaihtui alkuaikojen ”utopistisesta” kaudesta Stalinin terrorin kauteen, jolloin Neuvostoliitto ”moderniso i, terroriso i

ja venäläisti” aluetta sekä sitten Brežnevin korruptoituneeseen pysähtyneisyyden aikaan, jolloin alueen johtajat, klaanipäälliköt, koskiskelivat kilpaa Moskovaa taloudellisten etujen saavuttamiseksi.

Alueen historia heijastuu nykypäivään – vuoden 1915 armenialaisten kansanmurha vaikuttaa yhä, neuvosto vallan vuosina 1938–1949 toimeenpanemat, myös Etelä-Kaukasiasa koskettaneet kokonaisten kansojen karkotukset ovat elävissä muistissa ja neuvostoajan hallinnolliset päätökset Abhasian ja Etelä-Ossetian asemasta kätkeivät sisäänsä nykyisten riitojen siemenen. Toisaalta on muistettava, että neuvosto aikana alueen maiden kulttuurielämä oli tietynasteisesti vapautunut; jopa Berijan terrorin aikana alueen maiden kansallisia piirteitä pyrittiin ainakin tiettyyn määrään saakka varjelemaan. Suoraan nykypäivään heijastuvana kirjoittaja näkee niin kutsutun pienten imperiumien ongelman. Alueen maat, erityisesti Georgia, pyrkivät soveltamaan Neuvostoliiton käyttämiä toimintamalleja suhteissaan omiin alueisiinsa. Georgiassa ei esimerkiksi missään vaiheessa ajateltu aikaisemman autonomisen aseman palauttamista Abhasialle ja Etelä-Ossetialle. ”Pienet imperiumit” vahvistivat määräysvaltaansa; venäläisten ja venäjän kielen merkitys tasavalloissa pieneni jatkuvasti niin että Neuvostoliiton luhistuessa venäläisten asema näissä tasavalloissa ei noussut kiistakysymykseksi kuten Baltian maissa tai Kazakstanissa. Yksityisomistus oli täällä laajempaa; talous koostui yhä enemmän virallisesta taloudesta, mustasta pörssistä ja korruption eri muodoista; hallinto rapautui. Kun neuvostoajan perintönä usko autoritäärisen hallintoon jatkui lujana ja kun uusien toimivien rakenteiden pystyttämiseen kului kymmenisen vuotta, näyttivät alueen maat lähtevän useammin

”pienien imperiumien” politiikasta kuin terveen järjen ja sovittelun lähtökohdista.

Kuinka Vuoristo-Karabahin kysymyksen kasvaminen avoimeksi konfliktiksi oli mahdollinen – olivathan alueen kansanryhmät eläneet vuosisatoja rauhassa, jopa ystävyydessä keskenään? De Waal selittää ilmiön useilla syillä. Oli molemminpuolisen turvattuuden ilmapiiri, oli ulkoa saapuneita kiihottajia – ”väkivallan miehiä”, Neuvostoliiton hajotessa aseita oli helposti saatavissa. Kun kansa oli vielä rauhallista, molempien maiden älymyöstö teki parhaansa vihan lietsomiseksi. Kun alue oli helmikuussa 1988 esittänyt sen siirtämistä Armenian alaisuuteen ja kun Jeltsinin välitysyrietykset olivat epäonnistuneet, oli sota ainoa vaihtoehto. Vaikka Armenia voitti sodan ja vaikka uudessa talven ja kevään 1993–1994 sodassa Azerbaidžan saavutti tiettyä menestystä, ei ratkaisuun päästy: Vuoristo-Karabahin ongelma kotoitui.

Selostaessaan niin sanotun Minskin ryhmän välitysesityksiä kirjoittaja on ryhmään nähden myös kriittinen: venäläiset ja läntiset diplomaatit alkoivat kilpailla vaikutuksesta. Kun suhtautuminen kompromissin mahdollisuuteen oli molemmissa maissa hyvin negatiivinen, jo rauhanneuvottelujen mandaatista sopiminen osoittautui vaikeaksi. Vihdoin päädyttiin suoriin neuvotteluihin Armenian ja Azerbaidžanin välillä; alueen armenialaiset yhtä vähän kuin alueelta pois ajatut azerit eivät olleet osallisina niiden omaa aluetta koskevissa neuvotteluissa. Miksi Minskin ryhmän samoin kuin myöhemmät välitysesitykset eivät johtaneet tulokseen? De Waal näkee syinä mainitun ”pienien imperiumien” mukaisen ajattelutavan: puoliautoritääriset johtajat pelasivat omaa peliään haluamatta alistaa kysymystä laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Toisaalta, kuten jo todettiin,

mielipiteet Vuoristo-Karabahin suhteeseen olivat molemmissa maissa hyvin jyrkät. Antaako de Waal toivoa ratkaisusta? Ratkaisu on mahdollinen hänen mukaansa vain vähitellen juurrutettavan uuden ajattelun ja askel askeleelta rakennettavan luottamuksen pohjalta.

Vuoristo-Karabah oli esimerkiksi Georgian autonomiselle alueelle Abhasialle, joka vaati maaliskuussa 1989 sen eromista Georgiasta ja alistamista Moskovan hallinnon alaiseksi neuvostotasavaltana tai erikoisaseaman omaavana hallinnollisena yksikkönä. Valtaan kipuava, Georgian ”henkisestä missiosta” ja yhtenäisestä Georgian valtiosta haaveillut tuleva presidentti Gamsahurdia näki Abhasian pyrkimyksen Venäjän juonena; valmisteltiin vaalilakia, joka olisi estänyt abhaasien, osseettien, armenialaisten ja azerien osallistumisen vaaleihin. Gamsahurdian johtama kansallinen liike, jonka päämääriä eräs amerikkalainen tutkija on kutsunut demokratiaksi ja kostoksi, hajaantui. Parlamentin puhemieheksi ja sittemmin presidentiksi tullut Gamsahurdia syrjäytettiin veteraanipoliitikko Eduard Ševardnadzen toimesta.

Vuosien 1991–1992 sota oli nimenomaan etnistä sotaa georgialaisten joukkojen keskityessä paitsi ihmisten, myös osseettien kansallisten symbolien hävittämiseen. Osseetit karkottivat kymmenisentuhatta georgialaista pääkaupungista Tšinvalista. Vaikka Jeltsinin ja Ševardnadzen aikaansaama Dagomysin sopimus lopetti sotatoimet, siihen kätkeytyi uusi riidan aihe georgialaisten pitäessä osuuttaan sopimuksella luoduista rauhanturvajoukoista riittämättömänä. Vaikka ETYJ tuli mukaan konfliktin ratkaisuyrityksiin vuoden 1992 lopulla, sen mandaatti oli heikko eikä olennaiseen edistykseen päästy. Kirjoittaja katsoo vakaasti, että Etelä-Ossetian konflikti olisi ollut

vältettävissä. Hän torjuu esitettyä stereotyyppistä ajattelua: jo oman identiteetin kehittäneet eteläiset osseetit eivät pyrkineet Pohjois-Ossetian yhteyteen, suhteet Tbilisiin olivat aktiiviset ja etnosten välillä vallitsi pitkälle menevä harmonia. Pääsyynä konfliktiin de Waal näkee ennen kaikkea Gamsahurdian vähemmistöjen-vastaiset toimet, joita vastaan Etelä-Ossetia joutui etsimään turvaa ulkopuolisilta voimilta, Venäjältä. De Waalin mukaan alue ei halunnut Venäjän suojelukseen – se pakotettiin siihen. Vaikka Venäjän intressit olivat suuremmat Abhasiassa kuin eteläisessä Ossetiassa, olisi myös tämä sota voitu välttää – poliittinen ja taloudellinen kaaos sekä huono onni myötävaikuttivat sen syntyyn. Etnisten kiistojen ohella vaikuttamassa olivat ulkopuoliset voimat. Venäjän ainoana subtrooppisena alueena Abhasia oli tavoiteltu omistamisen ja hallinnan kohde. Tekijä joutuu jälleen kumoamaan piintyneitä ajatusmalleja: abhaasit olivat taistelleet kautta 1800-luvun venäläisiä vastaan, jotka pakosiirsivät satoja tuhansia abhaasiseja pois asuinsijoiltaan. Abhaasit julistettiin ”syylisiksi ihmisiksi”, ja tätä käyttäytymismallia Stalin sitten toisti myöhemmin.

De Waal tulkitsee Georgian aloittaneen vuoden 1992–1993 sodan. Abhaasit puristettiin kahden rintaman väliin. Etelä-osseettien tavoin he katsoivat itsensä pakotetuiksi pyytämään Venäjän apua, jonka he näkivät auttavan molempia osapuolia omista intresseistään lähtien, kun taas Georgia katsoi taistelevansa Venäjää vastaan. Totuuden de Waal asettaa jonnekin näiden näkökantojen väliin – pyrkihän Venäjä, kuten de Waal toteaa, sotilaalliseen läsnäoloon niin Abhasiassa kuin laajemmin Georgiassa. Abhasian voitto sodassa oli Pyrrhoksen voitto ja rauhan ehdot Georgialle nöyryyttävät. Toisin sanoen, loppujen lopuksi

molemmat hävisivät. Tehty rauha sisälsi jo suuremman, vuonna 2008 tapahtuneen välienselvitteilyn siemenen. Alueelle lähetetty IVY-maiden rauhanturvaajat koostuivat lähinnä venäläisistä sotilaista. YK:n tarkkailijaryhmän koostuessa vain sadasta aseettomasta tarkkailijasta Abhasiassa toistui jo Balkanilta nähty tilanne, voimattoman YK-ryhmän tehoton toimintamalli. Alueelle pystytettiinkin faktisesti *Pax Russica*, minkä Venäjä sitten sinetöi vuoden 2008 sodan seurauksena.

Kirjoittaja selostaa alueen kautta kulkevia ja rakennettaviksi suunniteltuja neljää öljy- ja kaasuputkea ja analysoi niiden merkitystä alueen maille, erityisesti niiden avulla globaaliksi energia-toimijaksi nousseelle Georgian. Hän katsoo, että valtiot ovat joutumassa sivuraiteelle tällä ”suuren pelin” osalohkolla. Kaspista on muodostumassa suuri globaali tuotantoalue, jossa toimijoina ovat pääasiallisesti markkina-henkiset kansainväliset energia-yhtiöt. Kirjoittaja epäilee kaasun riittävyttä niin venäläisten South Stream- kuin Euroopan unionin Nabucco-putkeen; putkistojen turvallisuus ole taattu. Kirjoittaja asettaa syyn Saakašvilin valtaan nostaneesta Georgian ”ruusuvalankumouksesta” lähes yksinomaan Ševardnadzen niskaan niin hyvässä kuin pahassa. Hän oli sallinut vapaan kansalaistoiminnan ja tehnyt näin ”kadun vallankumouksen” mahdolliseksi, ja hän oli toisaalta vastuussa korruptoituneesta, kyynisestä hallituksesta. Saakašvilin toiminnalle kirjoittaja antaa niin kiitosta kuin kritiikkiä – talouden uudistamisen, korruptionvastaisen toiminnan sekä sosiaalisektorin kehittämisen vastapainona oli presidentin valtaoikeuksien laajentaminen ja vaikkapa televisiokanavien asettaminen valtion kontrolliin.

Kun vielä vuonna 2004 Georgian ja Venäjän suhteet näyttivät olevan suotuisalla tolalla,

mikä meni sitten niin ratkaisevalla tavalla vikaan? De Waal näkee jälleen molemmat osapuolet syyllisinä syvenevään konfliktiin: Georgia ei kätkenyt tavoitettaan muuttaa Abhasian ja Etelä-Ossetian asemaa, mikä sai Venäjän aktivoitumaan muun muassa passipolitiikan avulla. Se alkoi jakaa venäläisiä passeja alueen asukkaille ja tukea sille mieleistä ehdokasta alueen presidentinvaaleissa. Georgian toiminta oli kaksiraiteista: se lähetti joukkoja Abhasiaan strategisesti tärkeälle Ylä-Kodorin solalle ja nimitti alueelle yksinomaan georgialaisista koostuvan pakolaishallituksen. Tie uuteen sotaan oli auki. Oven avautumiseen vaikutti de Waalin tulkinnan mukaan Georgian ilmituoma toive saada NATO:lta jäsenyyteen valmistava toimintaohjelma ja toisaalta Kosovolle myönnetty itsenäisyys. Vaikka lännessä vakuuteltiin, että Kosovo ei ole ennakkotapaus, Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa sitä pidettiin nimenomaan sellaisena: Kosovon myötä pelisäännöt olivat muuttuneet. Uhiteltiin puolin ja toisin: Saakašvilin mukaan Etelä-Ossetian johto oli ”kuin mätä hammas, joka on valmis vedettäväksi pois”. Venäjän Duuma antoi päätöslauselman, jonka mukaan Georgian liikkuminen kohti NATO:a loisi riskin, että Georgia menettäisi Abhasian ja Etelä-Ossetian kokonaisuudessaan – kuten sitten kävikin. Tekijä luonnehtii ETYJ:n päätöstä etsiä uutta neuvottelumuotoja neljän osapuolen neuvottelumekanismiin sijalle, johon Georgia oli ollut tyytymätön, yllättäväksi. Kun mitään korvaavaa mekanismia ei saatu aikaan, tappoi tämä rauhanneuvottelut lopullisesti. Tähän voidaan todeta, että ETYJ:in päätös ei sellaisenaan lopettanut rauhanneuvotteluita – tilanne oli jo ajautunut umpikujaan. Lisäksi on todettava, että luopuminen vanhasta neuvottelumekanismista, jota Georgia oli ajanut, kääntyi

lopulta sitä itseään vastaan.

Sodan osalta de Waal seuraa Euroopan unionin selvitystä. Saakašvililla oli liioiteltu usko USA:n tukeen, vaikka häntä oli varoiteltu sotilaallisista toimita muun muassa ulkoministeri Ricen suulla. Venäläiset olivat lähettäneet miehiä ja aseita Etelä-Ossetiaan kuukausien ajan ennen sotaa. On helppo yhtyä de Waalin toteamukseen, jonka mukaan sota oli tulosta kaikkien tahojen huonosta politiikasta Kaukasuksella. Venäläiset käyttivät hyväkseen tarjoutunutta mahdollisuutta sementoida läsnäolo heille geopolittisesti tärkeällä alueella. Venäjän käyttäytyminen, niin brutaalia kuin se olikin, oli loogista jatkoa sen viitisen vuotta harjoittamalle, vuosikymmeniä ja vuosisatoja kestäneelle politiikalle alueella. De Waal löytää yhden ”varman” syyllisen – länsimaat, jotka lupasivat enemmän kuin mitä pystyivät antamaan tai halusivat antaa. Vaikka Georgian alueellista yhtenäisyyttä tuettiin verbaalisesti, esitettyjä kehoituksia ajattelutavan olennaisesta muutoksesta ehtona rauhanjärjestelyille ei otettu Georgian huomioon. Sitä ei varoitettu tarpeeksi voimakkaasti turvautumasta voimakeinoihin. Moskova pelasi korttinsa taitavammin sen pystyessä rakentamaan uudet realiteetit paikan päällä.

Kaukasuksen kirous on siinä, että mikä tahansa edistysaskel yhdessä paikassa aiheuttaa tyytymättömyyttä toisessa. Armenian ja Turkin lähentyminen ärsyttää Azerbaidžania, Georgia katsoo USA:n ja Venäjän suhteiden palauttamisen alkuasentoon vahingoittavan sen etuja – alueella ei ole kokonaisvaltaista ajattelua. Ajatukset ja tehdyt esitykset alueen järjestelyistä ovat jättäneet keskeisiä toimijoita tehtävien ratkaisujen ulkopuolelle. Vanha ajattelu ”suuresta pelistä” asettaa Venäjän sen omasta mielestä epäedulliseen asemaan; muinaisen

silkkitien uudelleen rakentaminen ei ottaisi huomioon Venäjää. Kirjoittajan mukaan olisikin päästävä syvällisempään, laajakatseisempaan ajatteluun, hylättävä puhtaasti kansalliset (toki ne huomiota ottaen) lähtökohdat, vaikka historia ei tukisikaan tällaista ajattelua. Euroopan unionilla olisi tarvittava voima ja arvovalta vaikuttaa tähän, mutta ainakin toistaiseksi se on de Waalin mukaan ollut välinpitämätön ja hidas. Itäinen kumppanuusohjelma ei sisällä jäsenyysperspektiiviä; kauppajärjestelyt ja viisumihelpotukset auttaisivat, mutta niihin ei ole päästy. Olennaista olisi de Waalin mielestä nyt vallitsevaa suurempi realismi ja vähäisempi ulkopuolinen mukaantulo. Alueella on tietoa ja taitoa ja se pystyy itsenäisesti ratkaisemaan ongelmansa, toistaa de Waal kirjan erään perusajatuksen – vähintään puolet alueen ongelmista kun on ulkopuolisten voimien aiheuttamia.

De Waalin kirjaa voi suositella tasapainotettuna ja ilmeisen objektiivisena tutkimuksena hyvin monitahoisena alueen ongelmista. Historia on läsnä nimenomaan nykypäivän ongelmiin yhdistettynä; tekstiin sijoitetut lukuisat ”ikkunat” vaikkapa Stalinin suhteesta Georgiaan, Tbilisin Rustavelikadun historiasta, armenialaisten kansanmurhasta, Abhasian kreikkalaisista, alueen kurdeista tai georgian kielestä elävöittävät osaltaan jo muutenkin sujuvaa esitystä. On selvää, että parisaatavuisesta, jo nyt asiarikkaasta kirjasta on jouduttu jättämään pois mielenkiintoisia sivujuonteita – vaikka edes lyhyet selvitykset Iranin pohjoisosan suuresta azerbaidžanilaisesta diasporasta tai viime vuosien yrityksistä parantaa Armenian ja Turkin suhteita, mistä Azerbaidžan on ollut hermostunut. Kirja keskittyy sinänsä ymmärrettävästi Abhasian ja Etelä-Ossetian problematiikkaan. Kun vastaavia

etnisiä jännitteitä on myös alueen muiden kansanryhmien piirissä, olisi ne voitu ainakin mainita. Kaipaamaan jäi myös kuvausta alueen ja erityisesti Georgian taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta edistymisestä – onhan esimerkiksi korruptionvastaisessa toiminnas-

sa maassa saavutettu merkittävää edistystä. Eräissä kaukasialaisissa arvioissa esille otetut kirjoitusvirheet paikallisten nimien oikeinkirjoituksessa lienevät jo vähemmän merkityksellisiä.

Taisto Tolvanen

Venäjä ja länsi

Lilia Shevtsova: *Lonely Power. Why Russia has failed to become the West and the West is weary of Russia.* Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2010.

Lilia Shevtsova on tunnettu Venäjä-tutkija, jonka tutkimuksista Jeltsinin aikaa koskenut kirja ja *Putinin Venäjä* -tutkimus ovat keskeistä nyky-Venäjää koskevaa aineistoa. Shevtsova tarkastelee Venäjän kehitystä sisältäpäin liberaalin intellektuellin silmin, hyvin laajan kansainvälisen ja venäläisen lähdemateriaalin ja kontaktipinnan turvin. Tuloksena on ollut seikkaperäistä tutkimustietoa, jonka Shevtsova on aina pakannut suurempiin, maan kehitystä kokonaisuudessaan luonnehtiviin kehyksiin. Hän on käyttänyt nyky-Venäjää osuvasti määritteleviä käsitteitä korporatiivisesta valtiobyrokatiasta Putinin ja Medvedevin henkilökohtaistettuun valtaan ja imitaatiodemokratiaan. Shevtsova on ollut poleeminen Venäjän nykyjärjestelmän ja myös länsimaiden hänen usein haparoivana pitämänsä Venäjäpolitiikan suhteen.

Nämä lähtökohdat ovat tyypilliset myös Shevtsovan uusimmalle kirjalle, joka jo otsakkeessaan ilmaisee sen perusajatuksen: Venäjä on kansainvälisellä kentällä yksinäinen toimija, joka pyrkisään palauttamaan suurvalta-asemaansa ei ole onnistunut saamaan aikaan toimivia suhteita lännen, USA:n ja Euroopan unionin, kanssa. Suurvaltapyrkimykset

sekä Putinin ja Medvedevin autoritääriäinen tandem ovat peittäneet demokratiakehityksen maassa.

Jeltsinin aikana tämän demokratisointikehityksen tukemiseen tarjoutui mahdollisuuksia, jotka Shevtsovan mukaan pilattiin ennen kaikkea venäläisten itsensä toimesta. Jeltsinin avustajien joukossa oli slavofiilisin termein ajattelevia – Venäjistä idän ja lännen välisenä siltana, uudelleen nousevana maailmanpoliittisena vaikuttajana haaveilevia ihmisiä. Länsi epäro – miksi auttaa potentiaalista kilpailijaa? – eikä sen taloudellinen apu Venäjälle muodostunut loppujen lopuksi kovinkaan merkittäväksi. Lännelle oli tärkeää *status quon* säilyttäminen, ja kun Jeltsin ja hänen avustajansa eivät pystyneet määrittämään suuntaviivoja ja konkreettisia parametreja läntiselle avulle maan demokratisoinnissa, ei tähän päästy. Poikkeuksena Shevtsova panee merkille Euroopan unionin kanssa tehdyn PCA-sopimuksen ja TACIS-ohjelman, joiden toteuttamiseen Venäjä ei kuitenkaan halunnut mennä sen ollessa haluton toistamaan Itä-Euroopan maille tarjottuja toimintamalleja; velvoitteita ei ollut määritelty tarkkaan ja kontrollimekanismit puuttuivat. Yhtä vähän se oli halukas hyväksymään IMF:n ja muiden läntisten instituutioiden suunnitelmia sen talouden uudistamiseksi; osavastuun tästä kantoivat Venäjälle lähetetyt epäpätevät läntiset asiantuntijat.

Syitä Jeltsinin ajan hyväksikäytön epäonnistumiseen tekijä